

**ВИВЧАЙМО УКРАЇНСЬКІ ПАРЕМІЇ:
РЕЦЕНЗІЯ НА СЛОВНИК Т. А. КОСМЕДИ, Т. Ф. ОСІПОВОЇ
«КОМУНІКАТИВНИЙ КОДЕКС УКРАЇНЦІВ У ПАРЕМІЯХ»**

(Дрогобич : «Коло», 2010. – 272 с.)

© Куньч З. Й., 2013

Сучасна лексикографія має чимало більш чи менш ґрунтовних видань, у яких зібрано й покласифіковано, а іноді й розтлумачено численні українські паремії. Тим не менше, мовна компетенція багатьох юнаків і юнок у плані вживання українських прислів'їв, приказок, примовок, афоризмів перебуває на досить низькому рівні. Часто українці під час спілкування мають напохваті не питомі влучні вислови, а чужі – російські, англійські тощо. Гадаємо, що поява словника нового, активного типу під назвою «Комунікативний кодекс українців у пареміях», укладеного Т. А. Космедою і Т. Ф. Осіповою, сприятиме поширенню знань про комунікативну етику українців.

Особливість словника активного типу – не просто трактувати значення, давати дефініцію поняття, а допомагати моделювати мовленнєву ситуацію відповідно до конкретних ситуацій спілкування. Тобто ці словники ґрунтуються на таких принципах добору й подачі матеріалу, щоб прочитання словникової статті зорієнтувало читача на правильне вживання тлумаченого слова чи вислову в процесі комунікації. Рецензований словник сконструйовано так, що його можна використовувати як навчальний посібник для вивчення лексики й фразеології, а можна читати як художню книжку з пізнавальною метою. До прикладу, пояснюючи паремію «Старе скаже на глум, а ти бери собі на ум», авторки подають тлумачення Івана Франка: «старий іноді жартом скаже таке, що може послужити наукою» і рекомендують дослухатися до слів літньої людини, оскільки в них завжди є зерно мудрості. А в словниковій статті «Бога хвали, а чорта не гніви» зазначено, що в цій паремії «омовлено комунікативне правило: *жити побожно, не провокувати злого* (тлумачення І. Франка). В аспекті міжособистісного спілкування ця паремія є настановою до шанування добродійних зв'язків й уникнення небезпечних контактів. Дотримання зазначеної рекомендації дає змогу мовцеві зберегти моральну внутрішню рівновагу й уникнути непередбачених ситуацій», а також подано синонімічну конструкцію «Бога не гніви, а чорта не дразни».

З метою дотримання точності й достовірності авторки використовують фахові лексикографічні джерела, у яких укладачі також подають пояснення паремій, зокрема рецензований словник спирається на праці таких визначних українських учених як М. Номис, І. Франко, І. Манжура, А. Багмет та ін., і в цьому теж цінність цієї лексикографічної праці.

Основоположником словників активного типу в українському мовознавстві можна вважати Івана Франка. У словникових статтях його праці «Галицько-руські народні приповідки» подано коментарі із зазначенням типової ситуації спілкування, стилю мовлення, вікових особливостей мовця, певної передісторії чи генези паремії тощо. Коментарі Івана Франка щодо значення тих чи тих паремій авторки використовують у своїй книзі як авторитетну думку, яка до того ж є простою і влучною. Ось як точно й прозоро коментує І. Франко вислів «Що в серці, те й на язиці»: «створюється образ простодушної людини, яка не любить нічого таїти в собі»; або вислів «Крайнього всі б'ють»: «тому, хто стоїть скраю, першому попаде, винен чи не винен». Така методика формулювання словникових статей додає їм авторитетності й оригінальності

Кожна словникова стаття містить посилання на джерело, де зафіксовано відповідний вислів, кваліфіковано комунікативний статус паремії, її функції (стратегія, тактика, правило, тенденція, закономірність тощо), визначено елементи етнокультурної конотації та подано мовний коментар, а також зазначено рекомендації щодо використання цього вислову в мовленні. Наприклад, паремію «Мовчи, глуха, менше гріха» описано так: Репрезентовано комунікативну тенденцію стосовно викривлення

інформації – *недочувши гаразд, перекрутиш те, що до тебе говорять* (тлумачення І. Франка). Інколи мовний потік захоплює інформацію, що не досягла мовця в повному обсязі, наприклад, мовець не дочув думку до кінця і, залишаючись вірним своїй звичці, доповнює її самостійно або інтерпретує по-своєму. Паремія зреалізовує мовленнєві жанри зауваження, заборони, заперечення, відмови тощо. Вислів «Довжник як бере, то дуже мудрий, а як віддає, то дурний» прокоментовано так: «Буває, що цілі не виправдовують засоби – позичальник як бере, то *строїть різні плани, а як віддає, то бачить, що все було нінащо* (тлумачення І. Франка). Зазначену паремію можна використовувати як попередження тому, хто надумав брати в борг». Читач має змогу глибше вникнути в суть розтлумаченої паремії, збагнути правильний контекст її вживання і взяти на своє озброєння.

Опрацювавши словник активного типу, читач, безумовно, поповнить свій активний словник новими висловами і зможе їх застосовувати в правильних контекстах, добре зрозумівши походження тих чи тих значень відповідно до етнокультурних особливостей нашого народу. Словник стане в пригоді не лише фахівцям – філологам, психологам, етнологам, культурологам, філософам; його з користю для себе можуть використати викладачі, студенти, політики, громадські діячі, оратори.

Михайло Панченко

СЛОВНИК-ДОВІДНИК ТЕРМІНОЛОГІЇ МУЗЕЙНИЦТВА

Роман Микульчик, Петро Слободян, Єлізавета Діденко, Тарас Рак – Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2012. – 128 с. – (Термінографічна серія *СловоСвіт*)

© Панченко М., 2013

Поява подібного словника викликає позитивний інтерес уже самим фактом свого видання. Окрім того, що цей складний жанр вимагає напруженої уваги та копіткого опрацювання різнопланових матеріалів, укладачі саме музейного довідника навряд чи могли сподіватися на широку фахову аудиторію. У той же час не викликає сумніву, що не надто чисельний цех музейників, а також працівники освітніх закладів і студентство, для яких музеєзнавство входить до програми навчального курсу, сприймуть появу такого видання з ентузіазмом.

Варіант, запропонований у термінографічній серії *СловоСвіт*, містить 1340 словникових статей із стислими означеннями понять та термінів пов'язаних з музейною справою. Поліграфічне оформлення словника відповідає загальному стилю серії, що вважається «хорошим тоном» для видавничих проектів подібного типу. Формат А5 у м'якій ламінованій палітурці – цілком достатнє й зручне рішення для книги обсягом у 128 сторінок. Потрібно відмітити, що при такій кількості словникових статей цей обсяг підкреслює лаконічний характер означень. Власне кажучи, класичне означення терміна являє собою твердження, яке розкриває ті властивості певного поняття, які є необхідними й достатніми для встановлення його змісту та відмінності від інших понять. З цієї точки зору стислість формулювань виглядає доцільною, хоча більшість колег, які ознайомились з виданням, висловлювали побажання щодо поглиблення змісту словникових статей. Зазначимо, що така позиція не вступає в протиріччя з методологічними засадами побудови словника – фактично мова йде про перехід до енциклопедичного жанру. У будь-якому випадку трактування ряду наведених термінів потребує деталізації, іноді – через зв'язок/посилання зі спорідненими статтями. Наприклад, формулювання «Гальванокопія – копія, одержана гальванопластикою» виглядає порожнім без роз'яснення поняття «гальванопластика», адже зрозуміло, що читач, який звертається до цієї статті зацікавився саме основним терміном, а не похідним від нього.

Введення до словника деяких термінів є явно надлишковим. Наприклад, статтю «Просвіт – проміжок між близько розташованими експонатами» навряд чи хто-небудь шукатиме у друкованому виданні, розуміючи це, як очевидне. Терміни ж типу «Пристінна музейна вітрина – музейна